

VAN DE REDACTIE

Dit nummer van de *BEG* behandelt een aantal essentiële thema's die het Belgisch kader in de strikte zin ruimschoots overstijgen. Meerdere auteurs richten zich op zogeheten universele thema's: het gedrag van een samenleving aan het einde van oorlogen, overlevingsstrategieën, het onderwijs als factor van maatschappelijke pacificatie en de uitwerking van internationale politieke strategieën. Dit nummer is dus een indringende en belangrijke uitgave, resultaat van een reële dynamiek van contemporaine historici, waarover de redactie van de *BEG* al lang verheugd is. Er is niet alleen dynamiek maar ook diversiteit van thema's die zowel de politieke en diplomatieke geschiedenis betreffen als braakliggend terrein betreden.

Geografisch spelen die thema's zich natuurlijk grotendeels in de Belgische context af. Dat neemt niet weg dat de historische dimensie zelf van de hier gepresenteerde bijdragen veel verder gaat. Naast de verschillende thema's zijn er ook verschillende punten tot reflectie: de rol van de staat als regulator van de maatschappij, de vraag van zowel de collectieve als individuele verantwoordelijkheid, het belang van de historische discipline als maker van kennis en, andermaal, de vraag van de complexe relaties tussen geschiedenis en herinnering.

Na de Eerste Wereldoorlog werd België voor het eerst in zijn geschiedenis met het fenomeen van het incivisme geconfronteerd, een notie die tot dan zelfs geen plaats had in het Belgisch recht. De berechting van deze misdaden en delicten tegen de staatsveiligheid werd in een eerste fase aan militaire rechtbanken toevertrouwd. Op basis van de casus Henegouwen, een provincie die onder verschillende bezettingsregimes stond, brengt Guillaume Baclin minutieus het antwoord op de vraag waar die repressie nu precies over ging in kaart. Nu de geschiedenis van de Eerste Wereldoorlog geheel wordt herbekeken, blijft die van de repressie slecht bekend, of wordt er te veel gefocust op vooral het Vlaamse activisme, in mindere mate op het Waalse. Langs Franstalige zijde begeleiden sinds meerdere jaren Xavier Rousseaux en Laurence van Ypersele talrijke licentiaatsverhandelingen die nu een completer beeld geven van het incivisme¹. Uit deze verhandelingen blijkt hoe complex het fenomeen incivisme is en dat het zich niet beperkt tot het activisme. In de typologie van de vervolgte misdaden vindt men meer inbreuken die enkel en alleen te maken hadden met de algemene oorlogssituatie – meer bepaald alles met betrekking tot smokkel en handel in de meest uiteenlopende goederen – dan met misdaden tegen de veiligheid van de staat in de strikte zin. De eerstgenoemde repressie door de militaire rechtbanken beantwoordde na vier jaar ontbering aan een sterke maatschappelijke vraag. In die context blijkt de repressie van het incivisme een essentieel element van de heropbouw van het naoorlogse België; een dimensie die men uiteraard ook na de Tweede Wereldoorlog terugvindt. Dat laatste staat centraal in de bijdrage van Mathieu Roeges. Via de specifieke invalshoek van de ter dood veroordeelde vrouwen,

1 Onder hun redactie verscheen daarover trouwens recent een synthese: *La Patrie crie vengeance ! La Répression des "inciviques" belges au sortir de la guerre 1914-1918*, Brussel, Le Cri, 2008.

gaat het hier ook om de wederopbouw van een gewonde maatschappij. Die wonde lijkt des te dieper aangezien het hier vrouwen betreft waarvan het ‘verraad’ veel leert over de perceptie van hun handelen. Hun moraliteit wordt afgemeten aan hun omgaan met drank en / of seks. In een maatschappij die zich opmaakt om vrouwen stemrecht te geven, wordt hun verraad aan het vaderland als nog veel erger gepercipieerd.

De analyse van de repressieprocessen is releverend voor de normatieve verwachting van een maatschappij. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen de goede burgers, die de moeilijkheden en het lijden van de bezetting ondergaan, en de ‘slechten’, die van de oorlogsperiode geprofiteerd hebben. Om die ervaring te overstijgen, blijkt de repressie een voor de samenleving noodzakelijk instrument om zich herop te bouwen.

Indien het gerecht na oorlogen als helend middel wordt gezien, is het evenzeer zo dat een maatschappij ook andere dimensies aanspreekt om op het geweten te wegen. Via de herziening van de schoolboeken analyseert Christophe Bechet de rol van de Volkenbond en een aantal pacifistische verenigingen in de vorming van handboeken als instrument van begrip tussen de volkeren. Deze aanpak stuit op een aantal moeilijkheden, direct verbonden met de herinnering van de oorlogservaring. Tevens stelt ze reeds *in fine* die moeilijke vraag van de verhouding tussen geschiedenis en herinnering. Maar dat debat overstijgt de verhouding tussen dit ‘duivelskoppel’ en belandt rechtstreeks in een ander even fundamenteel en universeel debat, dat van de ‘pedagogisering’ van de geschiedenis.

De geschiedenis van België kan dus een uitgelezen proefterrein blijken om de impact van de richtlijnen van de Volkenbond te meten, hier vanuit het oogpunt van een pacifistische herziening van de geschiedenis. Maar ook de Belgische diplomatie biedt een uitstekend observatierrein om de rol en de plaats van een klein land in de Koude Oorlog te analyseren. Via een studie van twee diplomaten, met twee totaal verschillende profielen, buigt Maarten Van Alstein zich over hun respectieve visies over de Koude Oorlog en de actoren daarin, evenals over hun perceptie van wat er essentieel op het spel stond. In welke mate beïnvloedde hun specifieke kijk hun visie op een bipolaire wereld en hoe hebben ze, op basis van hun eigen overtuiging, de buitenlandse politiek van België trachten te beïnvloeden? Vanuit dat oogpunt treedt de diplomaat naar voren als meer dan een eenvoudige vaandeldrager van de buitenlandse politiek van een staat. Zelf is hij er eveneens een actor in, die al naar gelang zijn persoonlijkheid min of meer getalenteerd is en die afhankelijk van de minister onder wie hij ressorteert min of meer invloed heeft.

Bij de lectuur van de bijdrage van Ahlrich Meyer en Insa Meinen komt eveneens een universele vraag naar boven : de universele overlevingsstrategieën. Hoe heeft de Joodse bevolking, vanaf het moment dat de Duitsers in de diverse bezette landen een systematische vervolging op het getouw zetten, getracht zich eraan te onttrekken via de strategie van de vlucht ? De bijdrage toont ons een opgejaagde bevolking, die alle

mogelijke middelen mobiliseert om aan de dood te ontsnappen. België wordt erin behandeld als zowel een transitland voor uit Nederland vluchtende Joden, als een land waaruit residerende Joden (al dan niet vooroorlogse vluchtelingen) trachten weg te vluchten; allen richting Frankrijk. Deze drie landen hadden erg verschillende uitroeiingspercentages. Die statistiek zou er nog anders hebben uitgezien indien men niet gebruik zou hebben gemaakt van de brede marge die de vlucht liet. Het gaat hier ongetwijfeld om een onmisbare bijdrage voor een beter begrip van het fenomeen van de vervolgingen.

De kwestie van de herinnering komt ook aan bod in de twee kronieken die dit nummer telt. Er valt niet aan te twijfelen dat 2008, binnen de Belgische context, gekenmerkt werd door een herdenkingsgolf van Expo 58, uitgegroeid tot het laatste grote evenement van het '*Belgique de papa*'. De talrijke publicaties overlopend die dit herdenkingsjaar mede bekroonden, gaat Willem Erauw op de vraag in van de plaats van nostalgie in de historische productie.

De kroniek van Mathieu Vanhaelewyn gaat veeleer over de constructie van een herinnering. De homoseksuele 'gemeenschap' zoekt zich een legitimiteit en daartoe tracht ze een plaats in de heteronormatieve publieke ruimte te vinden, via monumenten die geacht worden het uithangbord te zijn van bepaalde aspecten van de homoseksualiteit.

Dit nummer van de *BEG* knoopt ook aan bij een te veel verwaarloosde traditie, die van de 'beeldrubriek'. Het laatste initiatief daartoe gaat al terug tot 2001. Ik ben dus des te meer verheugd over de bijdrage van Anne Roekens. Nu dat foto's een volledig apart heuristisch instrumentarium zijn geworden, is het meer dan nodig zich voor privé-foto's te interesseren. Via een indringende kijk in de intimiteit bieden zij de historicus te lang verwaarloosde rijkdommen, nochtans van kapitaal belang om het verleden te begrijpen.

Tot slot eindigt deze aflevering zoals steeds met een uitnodiging tot lectuur. De beste recente publicaties over de Belgische geschiedenis worden er geanalyseerd en onder de loep gelegd. De rubriek bibliotheek is een absolute aanrader geworden.

Chantal Kesteloot